

Suomen linnuston kehittyminen ja seuranta

Varhaisimmat kirjalliset tiedot maamme linnustosta ovat pääosin vasta viime vuosisadalta. Ne koskevat lähinnä yksittäisten lajien esiintymistä ja levinneisyyttä. Esiintymisrunsautta kuvattiin aluksi vain yleisillä luonnehdinnoilla: yleinen, harvalukuinen jne. Varsinaisiin laskentoihin perustuvaa tietoa lintujen lukumääristä on vasta tämän vuosisadan alkuvuosikymmeniltä lähtien. Nykyisin Suomen linnusto kuitenkin tunnetaan ehkä paremmin kuin minkään muun vastaavankokoisen alueen linnusto maailmassa. Kiitos tästä kuuluu monien tutkijoiden ja harrastajien työlle. Harrastajien panos yleisessä linnustoseurannassa ja alueellisesti ja ajallisesti laajojen aineistojen koonnissa onkin ollut korvaamaton – siinäkin mielessä, että työ on tehty pääosin ilman rahallista korvausta, vaikka monessa tapauksessa harrastuksen ja työn raja voi olla hyvinkin häilyvä.

Nykyinen linnustomme on kehittynyt n. 10 000 vuoden kuluessa viime jääkauden jälkeen. Aluksi se lienee muodostunut arktisista lajeista muistuttaen nykyistä Jäämeren rannikon ja pohjoisimman Lapin linnustoa. Metsäkasvillisuuden vallatessa alaa sitä on seurannut siperialainen havumetsälinnusto, ja myöhemmin ihmisasutuksen ja maanviljelyn lisääntyessä ja levitessä maassamme linnusto on rikastunut ihmisen aiheuttamien ympäristömuutosten seurauksena monilla eteläisillä avomaiden ja lehtimetsien lajeilla.

Aluksi ihmisen aiheuttamat muutokset linnustossamme olivat pääasiassa linnustoa rikastuttavia, mutta – kuten tunnettua – myöhemmin on ilmennyt yhä useammin myös kielteisiä vaikutuksia monien lajien taantuessa jopa sukupuuton partaalle. Viimeaikainen linnuston köyhtyminen näyttää koskevan tehmaatalouden seurauksena erityisesti peltoympäristöjä. Tehomaataloudella on kuitenkin välillisesti ollut myös linnustoa rikastuttavaa vaikutusta vesistöjen rehevöitymisen kautta. Määrällisesti suurimmat ja alkuperäisintä linnustoaamme eniten koskevat muutokset ovat tapahtuneet metsissä. Tehokkaana metsätalouden ansiosta moni lintulaji on – monien taantuneiden lajien vastapainoksi – myös runsastunut.

Nykyisin ihmisen välittömän ja välillisen vaikutuksen merkitys linnustomme rakenteen muovaajana on yleisesti tunnettu. Syy- ja seuraussuhteet eivät kuitenkaan läheskään aina ole yksinkertaisia. Linnuston rakenne onkin monien, eri tavoin vaikuttavien tekijöiden summa. Siihen voivat vaikuttaa ilmasto, maantieteellinen sijainti, erilaiset ympäristön piirteet pesimäalueella ja sen ulkopuolella ja vaikkapa lajienväliset suhteet. Tästä löytyy esimerkkejä myös tämän kirjan sivuilta.

Suomeen on luotu ainutlaatuisen kattava linnustonseurantajärjestelmä. Jo kootut, pitkäaikaiset aineistot – etunenässä joillakin alueilla puoli vuosisataa jatkunut saaristolintuseuranta ja valtakunnalliset talvilintulaskennat yli 40 vuoden yhtäjaksoisella sarjallaan – antavat hyvän pohjan seurannan jatkolle ja havaintojen tulkinnalle. Linnuston seuranta ei ole tärkeää vain lintujen itsensä vuoksi, vaan samalla saamme tietoa myös oman elinympäristömme tilasta. Koska tehtävä on vaativa ja asia tavalla tai toisella kaikkia koskeva, yhteiskunnan tulisi ylläpitää ja lisätä sitä tekevien tutkijoiden ja harrastajien intoa riittävällä tuella. Linnuston ilmentämät, ”hiljaista kevättä” vähäisemmätkin varoituksen merkit tulisi saattaa riittävän ajoissa päättäjien tietoon ja vaatia toimenpiteitä epäedullisten suuntausten katkaisemiseksi.

Linnut-vuosikirjan ensisijaisena tarkoituksena on tarjota palautetta, ”vähimmäispalkka”, linnustonseurantaan liittyviin tutkimuksiin vapaaehtoisesti osallistuneille lintuharrastajille. Seurantayhteenvetoja tuottamalla pyritään takaamaan työn jatkuvuus myös tulevaisuudessa. Niinpä seurannoista vastaavien tahojen tulisi entistä enemmän panostaa siihen, että vastuuhenkilöt muista kiireistään huolimatta pystyvät edes tyydyttävästi hoitamaan tämän tärkeän tehtävän. Virkatyön ulkopuolella tehdystä mittavammasta uurastuksesta, kuten seurantaraporttien laadinnasta, tulisi kaiken järjen mukaan saada hyvän mielen lisäksi myös kohtuullinen, aineellinen korvaus. Näin raportit todennäköisesti valmistuisivat paremmin aikataulussa ja saataisiin julkaistuksi ajankohtaisuutensa säilyttäneinä – jos ei nyt kaikista seurantahankkeista vuosittain, niin ainakin ilmestyessään tuoremmankin maastoaineiston sisältäen.

Tämänkertainen Linnut-vuosikirja on ehkä ulkoisilta mitoiltaan laihanlainen, mutta siihen on koottu kaikki määräaikaan mennessä valmistuneet, pääosin vuotta 1997 käsittelevät linnustonseurantaraportit. Toimituksen kiitoksen ansaitsevat kaikki kirjoittajat, toimittajia avustanut Kari Degerstedt ja englanninkieliset tekstit tarkastanut Marcus Walsh. Palaute olisi tietysti ollut paikallaan myös niistä seurantatutkimuksista, joita ei ole viime aikoina käsitelty. Sitä odotellessa monia lohduttanee, että lintukirjallisuutemme uusin virstanpylväs, kauan kaivattu ”Muuttuva pesimälinnusto” -kirja, on vihdoinkin nähnyt päivänvalon. Siinä tarkastellaan atlas-kartoituksen lisäksi monipuolisesti pitkäaikaisen linnustonseurantamme tuloksia. Kirja esitellään tarkemmin tämän vuosikirjan viimeisillä sivuilla.

Tapio Solonen

Vuosikirjaan viitataan seuraavan esimerkin mukaisesti:

Ollila, T. 1998: Maakotkien pesintä vuonna 1997. – Linnut-vuosikirja 1997:5–6.